

Mikael og språket

Harald Haakstad

Johannes-evangeliets «I begynnelsen var Ordet» kan vi bare begynne å fatte ved at vi først relaterer det til vårt menneskelige språk, som jo overhodet er det «ord» vi kjenner. Likevel vet vi at et annet og langt mektigere ord enn menneskespråket er ment – et utsigelig guddommelig skaperord. Og samtidig forteller hele sammenhengen oss at det må være et slektskap mellom dette høyere Ordet, logos, og menneskeordet.

Kunnskapen om denne sammenhengen er gammel mysterievisdom. I de antikke Efesos-mysteriene lærte elevene at menneskespråket er et avbilde av en veldig verdensprosess:

«Det var et majestetisk, veldig inntrykk som et menneske fikk i Efesos når det ble gjort oppmerksom på at i dets språk lever den mikrokosmiske etterklangen av det som engang var makrokosmisk. [...] Eleven levde seg altså inn i det kosmiske ved at han på rette måte lærte å forstå sitt eget talte språk: I deg er det menneskelige logos. [...] Men på samme måte som det menneskeligste i deg er det mikrokosmiske logos, slik var engang logos i ur-begynnelsen, og det var hos Gud, og var selv en Gud.»¹

Åndens vei inn i språket

I sine foredrag har Rudolf Steiner beskrevet antroposofien som en åpenbaring som kan mottas fra Mikael i en sfære som ligger over det menneskelige språket. Hvordan kunne så Mikael-visdommen finne veien fra sitt eget «overspråklige» område og ned i menneskespråket på jorden? Hvordan kan noe «overspråklig», ordløst overhodet uttrykkes i språk? Rudolf Steiner har beskrevet dette som en «kamp»:

«Den som skuer [en åndelig virkelighet], fjerner seg i sin skuen fra det som er mulig å uttrykke gjennom språket. Ens skuen finner til å begynne med ikke veien til leppene. Griper man til ord, har man straks fornemmelsen av at innholdet i det man har skuert, blir et annet. Om man nå likevel vil meddele det man har skuert, så begynner ens kamp med språket. Man søker etter alt mulig innenfor det språklige som kan tas i bruk for å forme et bilde av det man skuer. Fra lydklanger til setnings vendinger leter man overalt etter noe innenfor språkområdet. Man kjemper en hard indre kamp. Man må si til seg selv: språket har noe egenrådlig ved seg. For seg selv uttrykker språket alle mulige ting; også du må først hengi deg til dets egenvilje, for at det skal oppta i seg det som du skuer. Vil man gyte det åndelig skuede inn i språket, så støter man nettopp ikke på et ubestemt voksaktig element som man kan forme etter forgodtbefinnende, men man støter på en «levende ånd», på «språkånden».

Når man redelig kjemper på denne måten, kan kampen få det beste, det skjønneste utfall. Det kommer et øyeblikk hvor man føler: språkånden opptar det skuede. De ord og vendinger man kommer på, antar selv noe åndelig, de opphører å «bety» hva de vanligvis betyr og smetter inn i det skuede. – Her inntreter det likesom en levende omgang med språkånden. Språket antar en personlig karakter; man befatter seg med det som med et annet menneske.»²

Mange har opplevd hvordan møtet med antroposofien kan føre til en sterk gjenkjennelsesopplevelse, likesom en erindring om noe man «allerede visste». Det man leser eller hører har

¹ Rudolf Steiner, foredrag 27.12.1923 (GA 233).

² Rudolf Steiner, «Sprache und Sprachgeist» (1922), i GA 36.

Veie tanker, veie ord. – Rogier van der Weyden: Mikael som sjele-veier (1400-tallet).

noe kjent og samtidig «uhørt» ved seg. Da har språket formidlet en demrende erfaring av en virkelighet hinsides språket, muliggjort av åndsforskerens «kamp» med språkånden.

Bak ordet

I sin esoteriske undervisning betoner Rudolf Steiner nødvendigheten av å kunne «høre bak ordet»; for esoterikeren «bruker ordene kun som anledning til å gjøre oppmerksom på hvordan ånden i sin realitet kommer strømmende og vil gyde seg inn i menneskehjertene». ³ Man kunne si: Ordene *peker* på en virkelighet som hender bak språket. Et esoterisk innhold må derfor «leve seg ut i sjelens ordløse veven» for virkelig å modnes. I et esoterisk arbeide må man «forlate det som i det vanlige liv ligger i ordenes mening, og gå tilbake på det som ligger i en dypere oppfatning i sjelen».

Innlevelse i språkets rytme og lydklanger er virksomme hjelpemidler i å overskride det forstandsmessige meningsinnholdet og komme inn i dette levende, ordløse området:

«I det øyeblikk vi kommer fra den forstandsmessige meningen og inn i hengivelsen til rytmen, i dette øyeblikk har vi muligheten til å forlate den fysiske verden og virkelig komme inn i det åndelige. Det åndelige kan nemlig ikke begripes ved å anvende ord med et meningsinnhold som er preget av det jordisk sansbare, men ved at vi nettopp griper anledningen til å bære rytmen i disse meningsbærende ordene ut i den levende virkeligheten i verdensværen.»

Her kan selve ordene sammenlignes med «blodet», mens rytmene er «blodet i sirkulasjon».

Antroposofien og det levende ordet

I et av Platons brev er det tale om den delen av undervisningen ved hans akademi som gjerne kalles «Platons uskrevne lære». Her heter det:

«Av meg eksisterer det ikke og kommer heller ikke til å eksistere noe skrift om dette. Det finnes nemlig ingen måte å formulere denne innsikten på i ord slik tilfelle er for all annen viten. Men det er først når man har hatt mange sammenkomster om saken selv og har levd sammen med den, at lyset plutselig, likesom av en springende gnist, antennes i sjelen. Fra da av ernærer sjelen seg selv.»

Innsikten om denne gåtefulle «springende gnist» som kan tennes i sjelen, beror ifølge Platon på «en sann tenkning som motsetter seg ethvert forsøk på å skrive noe som helst om disse emnene [...]».⁴

Rudolf Steiner fremhever noe tilsvarende om Mikael-visdommen i vår egen tid: det viktigste i formidlingen av antroposofien skjer fra munn til øre. Og igjen kommer «kamp»-motivet frem:

³ Dette og det følgende sitert fra GA 270.

⁴ Platons 7. brev. Se Platon, *Samlede verker*, bd. IX, Oslo 2008, s. 213 flg.

«Den som skal forkynne Mikael-visdommen føler [...] i en viss forstand at han står på rett sted når han kjemper for å finne uttrykket, ordformuleringen for det som er Mikael's visdom. Man føler seg til og med stående på rett sted når man med utgangspunkt i hånden skriver ned denne Mikael-visdommen; for da strømmer det som ut fra det spirituelle er forbundet med mennesket så å si inn i det skrevnes form, inn i det man foretar seg. Men til tross for at det må utholdes, til tross for at det hører til i vår tid, er en uhyggelig følelse forbundet med at når det som er Mikael-visdom, som man gjerne også skriver ned og for min del meddeler folk til lesning, når man ser dette mangfoldiggjort på mekanisk vis i trykte bøker. Denne uhyggelige følelsen overfor trykte bøker finnes absolutt hos den som står inne i det åndelige liv med det han har å forkynne. [...]

Når man er antroposof må man gjennomskue det som er reelt i livet i dets virkelige betydning. I boktrykkerkunsten må man riktignok se en åndelig makt, men nettopp den åndelige makt som Ahriman har stilt opp mot Mikael. Derfor denne vedvarende formaningen fra Mikael til dem som han den gang [i den oversanselige verden i det 15., 16., 17. århundre] underviste i sin skole, den vedvarende formaning: Når dere igjen kommer ned på jorden for å utføre det som er blitt forberedt her, samle da menneskene rundt dere, forkynn det viktigste fra munn til øre og se ikke det viktigste i at det bare virkes «litterært» gjennom trykte bøker.»⁵

Da Rudolf Steiner besøkte Bergen i 1913, holdt han bl.a. et foredrag om samkvemmet med de døde. Også her vises det til en dramatisk diskrepans mellom åndelig virkelighet og jordisk skriftkultur. Her heter det:

«... det som er skrevet eller trykt, føles for den åndelige verdens vesener som mørke. Derfor har man følelsen av at når man betror noe til skrift eller trykning, da gjør man meddelelser om de åndelige vesener bak disse åndelige veseners egen rygg. Slik føles det faktisk, selv om et menneske av vår tids kultur kanskje ikke vil

være enig i det. Men hver eneste virkelig okkultist vil ha denne følelse av motvilje overfor skrift og trykning.»⁶

Disse utsagnene formidler en holdning som ikke bare har gyldighet for alt esoterisk arbeide, men også utgjør selve livsblodet i den antroposofiske bevegelsen: den umiddelbare formidlingen av antroposofi fra menneske til menneske, fra hjerte til hjerte som det essensielle.

«Mikael er en fāmælt ånd»

I tilknytning til Julestevnet 1923-24 beskriver Rudolf Steiner i mange sammenhenger «Mikaelmysteriet». Han gir også en rekke skildringer av Mikael's vesen, ofte med en sterkt imaginativ karakter, som f.eks. i dette utdraget fra et foredrag 13. januar 1924:

«Mikael er et vesen som egentlig ikke åpenbarer noe som helst hvis man ikke i utrettelig åndelig arbeid bringer ham noe i møte ut fra jorden. Mikael er en fāmælt ånd. Mikael er en innesluttet ånd. Mens andre av de regjerende erkeenglene er ånder som sier mye – i åndelig forstand, naturligvis –, er Mikael absolutt en innesluttet ånd, en ånd som sier lite og som i høyden gir noen sparsomme direktiver. For det man erfarer av Mikael er egentlig ikke ordet, men – om jeg kan få uttrykke meg slik – blikket, kraften i blikket. Og det beror på at Mikael for det meste beskjeftiger seg med det som menneskene skaper ut fra ånden. Han lever i følgene av det som menneskene har skapt. De andre åndene lever mer med årsakene, Mikael lever mer med følgene. De andre åndene impulserer i mennesket hva mennesket skal gjøre. Mikael kommer til å bli den egentlig åndelige frihetshelt. Han lar menneskene handle, men opptar så det som kommer ut av menneskegjerningene for å bære det videre i kosmos, for å virke videre i kosmos med det som menneskene ennå ikke kan bevirke. [...]»⁷

Denne mektige imaginasjonen av et mulig samvirke mellom tidsånden og menneskene på jor-

6 Se Rudolf Steiner, *Det femte evangelium*, Antropos 2010, foredrag i Bergen 10.10.1913.

7 Dette og det følgende i GA 233a, foredrag 13. januar 1924.

5 Foredrag i Arnheim 20.7.1924, i GA 240.

den knyttes til en åndskamp som i dag utspiller seg i menneskenes tanke og språk:

«Faktisk pågår det i dag den livligste åndskamp i denne henseende, fordi det jo for en stor del av menneskeheten er tilfelle at tankene er fraværende, men at menneskene tenker i ord. Men på denne måten å tenke i ord er ingen vei til Mikael. Til Mikael kommer man kun når man tvers gjennom ordene kommer frem til sanne indre åndsopplevelser, når man ikke kleber ved ordene, men kommer frem til sanne indre åndsopplevelser. Dette er jo i virkeligheten den moderne innvielses hemmelighet: å komme ut over ordene til en opplevelse av det åndelige. Dette er ikke noe som forsynder seg mot fornemmelsen for språkets skjønnhet. For nettopp når man ikke lenger tenker i språket, nettopp da begynner man å fornemme språket og ha det i seg og la språket strømme ut fra seg som fornemmelseselement.»

En «himmelstige» til språkets ånd

I et vers som Rudolf Steiner ga til bruk i undervisningen i klassiske språk ved Waldorfskolen i Stuttgart beskrives det en vei til opplevelse av språkets «inside». Å lære seg et nytt språk – i dette tilfelle gresk eller latin, for ungdommene noe i utgangspunktet «uforståelig» – kan gi en opplevelse av hva språk er for et fenomen. Gjennom verset skjer det en oppstigning fra språkets «kropp» (det meningsbærende innholdet) til språkets sjel og ånd:

Den som fatter språkets mening,
for ham avslører verden seg
som bilde;

den som hører språkets sjel,
for ham åpner verden seg
som vesen;

den som opplever språkets ånd,
ham vil verden skjenke
visdomskraft;

den som kan elske språket,
ham gir språket selv
sin egen makt.

Så vil jeg vende sinn og hjerte
mot ånd og sjel
i ordet;

og i kjærlighet til det
først helt fornemme
meg selv.⁸

Hva er det som åpner og viser seg? Verden selv, som bilde, vesen og visdom. Til slutt kommer en omvendning: hvis mennesket etter å ha fattet, hørt og opplevd dette, selv kan elske språket, da kan det også bli var seg selv i ny mening: dets egen indre sammenheng med verden. Det skjer en transcendering av ordets fysiske kropp. Ordet former seg til en «mysterieerfaring»: i menneskets «språk lever den mikrokosmiske etterklangen av det som engang var makrokosmisk». Ω

*

*Wer der Sprache Sinn versteht,
Dem enthüllt die Welt
Im Bilde sich;*

*Wer der Sprache Seele hört,
Dem erschliesst die Welt
Als Wesen sich;*

*Wer der Sprache Geist erlebt,
Den beschenkt die Welt
Mit Weisheitskraft;*

*Wer die Sprache lieben kann,
Dem verleiht sie selbst
Die eigne Macht.*

*So will ich Herz und Sinn
Nach Geist und Seele
Des Wortes wenden;*

*Und in der Liebe
Zu ihm mich selber
Erst ganz empfinden.*

⁸ Gjengitt i *Kilder til pedagogisk fordypning*, Oslo 2001.